

SPRAWOZDANIA

40 SYMPOZJUM
ZORGANIZOWANE PRZEZ SEKCJĘ PSYCHOLOGII
PRZY KOMISJI NAUKI WIARY KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI NA TEMAT:
„PSYCHOLOGICZNO-PASTORALNE ASPEKTY SAKRAMENTU ŚWIECIEŃ”
(Olsztyn, 7-9 września 2008)

W dniach od 7 do 9 września 2008 roku odbyło się 40 Sympozjum Sekcji Psychologii przy Komisji Nauki Wiary Konferencji Episkopatu Polski pt: „Psychologiczno-pastoralne aspekty sakramentu święceń”. Sympozjum odbyło się w Wyższym Seminarium Duchownym Metropolii Warmińskiej „Hosianum” w Olsztynie. Było to już kolejne Sympozjum, zorganizowane przez tę Sekcję Psychologii, a celem było pochylenie się nad istotnymi zagadnieniami dotyczącymi współczesnego kapłana oraz formacji seminaryjnej. Formacja kapłańska nie kończy się w momencie zakończenia studiów seminaryjnych i podjęcia pracy, ale trwa nadal i wymaga indywidualnego wysiłku osoby konsekrowanej. Wysiłek ten powinien zmierzać w kierunku budowania dojrzałej osobowości zdolnej do refleksji i twórczego bycia. Na drodze tej, z całą pewnością, pojawiać się będą różne trudności, kryzysy, wewnętrzne niepokoje i rozdarcia, którym należy się nie tylko przeciwstawić, lecz umiejętnie nimi pokierować ku pełniejszemu rozwojowi.

Uroczystego otwarcia Sympozjum dokonał ks. Prof. dr hab. Henryk Krzysteczko, przewodniczący Sekcji Psychologii przy Komisji Nauki Wiary Konferencji Episkopatu Polski. Witając wszystkich uczestników, złożył życzenia owocnej pracy i wspólnego ubogacenia się wiedzą. Ciepłe i bardzo miłe słowa do uczestników sympozjum skierował – w czasie liturgii Mszy św., która rozpoczynała to Sympozjum – Ks. Biskup dr Jacek Jezierski, dziękując uczestnikom za możliwość intelektualnego zmierzenia się z zagadnieniami dotyczącymi życia konsekrowanego.

Na całość Sympozjum składało się pięć sesji, z których każda obejmowała cztery wystąpienia prelegentów z różnych ośrodków naukowych, m.in. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie czy też z Wydziałów Teologicznych: Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego oraz licznej grupy wykładowców z różnych Wyższych Seminarium Duchownych. Wśród prelegentów były również osoby czynnie pracujące w psychoterapii, również terapii osób konsekrowanych czy kandydatów do kapłaństwa.

Tematyka poszczególnych wystąpień była różnorodna, bogata, inspirująca i twórcza. Wymagała odpowiedniego przygotowania, zaangażowania i pokazania ważnych wniosków, które mogłyby wspomóc formację do życia konsekrowanego oraz ubogacić permanentną formację kapłańską. Dlatego też, praca na poszczególnych sesjach nie ograniczała się jedynie do wystąpienia prelegenta, ale była oparta również na dyskusji, twórczej polemice, wyrażaniu własnych opinii i refleksji. Właśnie ta formuła polemiki i dyskusji oraz brak wyraźnego pośpiechu, który bardzo często jest udziałem wielu konferencji i sympozjów, pozwolił na interesujące spostrzeżenia i wnioski.

Tematy wystąpień na poszczególnych sesjach były następujące: *Rozwój jako integralny element życia kapłańskiego i konsekrowanego* (ks. dr Dariusz Buksik), *Postawy parafian wobec duszpasterza* (ks. prof. dr hab. Henryk Krzysteczko), *Portret psychologiczny kandydatów do kapłaństwa* (ks. dr Andrzej Jagiełło), *Psychospołeczne kryteria dojrzałości do celibatu i stanu duchownego* (ks. prof. dr hab. Czesław Cekiera), *Preferencje interpersonalne kandydatów do kapłaństwa* (dr Wacław

Srebro), *Typy charakteru i ich korelaty osobowościowe u kleryków* (ks. prof. dr hab. Zenon Uchnast), *Test Szondiego w badaniach psychologicznych kandydatów do kapłaństwa – szanse i zagrożenia* (ks. dr Bronisław Grulkowski), *Kapłan dla wspólnoty czy wspólnota dla kapłana? Badania indywidualizmu i kolektywizmu wśród kleryków* (ks. dr Paweł Łobaczewski), *Postawy wobec badań psychologicznych u kleryków* (s. dr Beta Zarzycka, ks. dr Andrzej Masłowski), *Psychologiczne konsekwencje wychowania w rodzinie z problemem alkoholowym. Jak pomagać – sesje terapeutyczno-rozwojowe dla kleryków DDA* (mgr Maria Pawłowska), *Przeżywanie kryzysów w okresie formacji seminaryjnej* (o. dr Borys, J. Soiński), *Psychologiczne uwarunkowania kryzysów kapłańskich* (ks. prof. dr hab. Marian Wolicki), *Kryzysy rozwojowe w życiu kapłana* (ks. dr Zdzisław Golan), *Zespół wypalenia u kapłanów (w świetle koncepcji utraty sił)* (ks. dr Artur Radacki), *Zespół wypalenia u osób duchownych w świetle koncepcji Maslach* (s. mgr Władysława Krasicyńska), *Odejsia z kapłaństwa. Próba analizy problemu* (ks. dr Michał Studnik), *Kapłan XXI wieku – administrator czy apostoł?* (ks. dr Franciszek Głód).

Wszystkie wymienione tematy oraz zakres podejmowanych polemik są dowodem na potrzebę szerokiej dyskusji w gronie wykładowców i odpowiedzialnych za formację kapłańską. Wśród wielu wystąpień przebija się jedna istotna i niezwykle ważna myśl ukazująca, że rozwój człowieka trwa przez całe życie. Dla osoby konsekrowanej, przez fakt zbliżania się do Boga, rozwój ten winien być aktywny i twórczy. Jednocześnie podkreślano, że rozwój powinien być zintegrowany, a będzie taki wówczas, gdy osoba będzie gotowa do działania w relacjach interpersonalnych, społecznych oraz będzie zdolna do ciągłej samorealizacji. Bowiem współczesna wspólnota parafialna potrzebuje kapłana, którego będzie cechować radość z powołania, autentyczność relacji, posiadanie wiedzy, otwartość na nowe idee, wyrozumiałość i uczynność.

Należy sobie również uświadamiać, że psychologiczne narzędzia badawcze coraz pełniej i lepiej mogą być wykorzystane w doborze kandydatów do stanu duchownego. Oczywiście, nie mogą być one jedynym kryterium, ale powinny być uwzględniane. W badaniach, jak podkreślał prof. Czesław Cekiera, pomocne są standardowe metody pomiaru różnych cech osobowych, systemu wartości czy postaw interpersonalnych kandydata. W rozwoju kandydata do kapłaństwa powinno się zmierzać do ukształtowania wartości humanistycznych, religijnych i duchowych. Należy również pamiętać, że badania psychologiczne mają za cel jak najlepsze wykorzystanie potencjału rozwojowego kandydata do kapłaństwa.

Szereg wystąpień oraz dyskusji skupiła się w dużej mierze na zagadnieniach kryzysu w kapłaństwie, problematyce odejść, czy – tak powszechnie opisywanemu dzisiaj w literaturze psychologicznej – zagadnieniu wypalenia zawodowego, które – jak pokazali prelegenci – dotyczy także osób konsekrowanych. Przyczyny kryzysów kapłańskich są zróżnicowane i czasami trudne do uchwycenia. Kryzysy kapłańskie mogą rodzić się z sytuacji zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Mogą być niezależne od postawy kapłana i jego życia, ale mogą też być takie, które są wywołane przez samego kapłana. Kryzysy mogą wypływać z kryzysów tożsamości, dojrzałości osobowościowej, kryzysów moralnych i wielu innych. Jedno jest jednak pewne, że każdy kryzys może być rozwiązany i najlepiej, by przybrał on formę pozytywną zmierzającą do dalszego i pełniejszego rozwoju własnej osobowości.

Całość sympozjum zakończyły wybory nowego zarządu Sekcji Psychologii przy Komisji Nauki Wiary Konferencji Episkopatu Polski. Należy wyrazić nadzieję, że działalność Sekcji Psychologii przyczyni się do coraz lepszego rozumienia i wykorzystywania osiągnięć psychologii nie tylko w gremiach naukowych, ale może przede wszystkim w różnych grupach pomocy psychologicznej powstających na terenie Kościoła lokalnego. Będzie to istotny wkład w pomoc ludziom, którzy aktywnie uczestnicząc w życiu Kościoła pragną też otrzymywać fachową i rzetelną pomoc w chwilach trudnych wyborów, kryzysów, problemów związanych z wychowaniem dzieci lub też pomoc w umiejętnym rozwiązywaniu konfliktów powstających w małżeństwie.

Ks. Dariusz Buksik, SDB
Instytut Psychologii UKSW, Warszawa

SESJA NAUKOWA
„KONDYCJA WSPÓŁCZESNEJ RODZINY POLSKIEJ W KRAJU I ZA GRANICĄ”
(Oświęcim, 16 października 2008 r.)

16 października 2008 r. w pomieszczeniach kościelnych parafii pw. Miłosierdzia Bożego na Zasolu w Oświęcimiu odbyła się sesja naukowa zatytułowana „Kondycja współczesnej rodziny polskiej w Oświęcimiu, w kraju i za granicą”. Okazją do jej zorganizowania był jubileusz 25-lecia erekcji tejże parafii przez ks. kard. Franciszka Macharskiego oraz obchodzony w diecezji bielsko-żywieckiej (w której obecnie znajduje się Oświęcim) Rok rodziny, Dzień papieski i związany z nim fakt ogromnego zaangażowania papieża Jan Paweł II w promocję i ochronę rodziny (z tego tytułu został on nawet nazwany papieżem rodziny), jak również specyfika duszpasterstwa salezjańskiego. Salezjanie bowiem, specjalizując się w pracy z młodym pokoleniem, z oczywistych względów zajmują się też pracą z ich rodzinami.

Sesja o rodzinie rozpoczęła się o godz. 15.00 w Sali konferencyjnej Salezjańskiego Centrum dla Dorosłych. Przybyłych w liczbie ponad 60 osób uczestników przywitał ks. dr Robert Bieleń sdb, który zarazem przedstawił wymieniony wcześniej poczwórny powód organizacji sesji o tematyce rodzinnej. Uroczystego otwarcia sesji dokonał ks. dr Marek Chrzan sdb, Inspektor prowincji krakowskiej salezjanów (do inspektorii tej przynależy dom na oświęcimskim Zasolu). Następnie głos zabrał Rektor Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Oświęcimiu prof. dr hab. Lucjan Suchanek, który poprowadził pierwszą część obrad. Na wstępie rektor PWSZ wyraził radość, że bliskie sąsiedztwo jego uczelni z parafią salezjańską skutkuje piękną współpracą i że jest to już druga sesja naukowa na Zasolu w ciągu trzech lat zorganizowana pod patronatem jego uczelni. Następnie prof. Suchanek podkreślił ogromną wagę kondycji rodziny dla życia i funkcjonowania społeczeństwa i Kościoła. W podobnym tonie brzmiały słowa listu bpa Tadeusza Rakoczego do uczestników sesji, który to dokument odczytał pod nieobecność ordynariusza bielsko-żywieckiego miejscowy proboszcz, ks. dr Michał Kaleta sdb. Następnie swoje przesłanie nt. roli rodziny wygłosili prezydent Miasta Oświęcim Janusz Marszałek oraz starosta oświęcimski Józef Kała. Obaj politycy podkreślili znaczenie rodziny dla społeczeństwa, wymienili działania podejmowane przez miasto i powiat na rzecz rodziny oraz podziękowali salezjanom z Zasola za wkład na rzecz promocji rodziny.

Pierwszy wykład wygłosił ks. prof. dr hab. Tadeusz Biesaga sdb z PAT w Krakowie, który mówił na temat problemów bioetycznych współczesnej rodziny. Wykładowca ukazał całe spektrum współczesnych manipulacji początkiem życia ludzkiego, ukazując przyczyny takiego stanu rzeczy oraz organizacje za tym stojące. Następnie dr Barbara Zachara z Krakowa omówiła temat „Być rodziną we współczesnej Polsce”, w czasie którego ukazała psychologiczne wyzwania współczesnej kultury. Pierwszą część sesji zakończyła dyskusja, po której rozpoczęła się półgodzinna przerwa na kawę. Była ona okazją nie tylko do zregenerowania kondycji, ale także do rozmów kulturalowych oraz do obejrzenia wystaw plastycznych towarzyszących sesji.

Po przerwie, w kościele parafialnym mieszczącym się w tym samym budynku piętro wyżej, rozpoczął się panel nt. sytuacji rodziny we współczesnym świecie, który poprowadził ks. dr R. Bieleń. Najpierw problematykę „Współczesnej rodziny wobec mediów” omówiła mgr Ewa Piekarska z Krakowa, ukazując przede wszystkim zagrożenia płynące ze strony mediów. Ks. dr R. Bieleń sdb omówił działalność duszpasterstwa rodzin Kościoła katolickiego na przykładzie działań podejmowanych w parafii Miłosierdzia Bożego na Zasolu wobec rodziny – zarówno dzieci i młodzieży, jak i dorosłych (Salezjańska Świetlica Środowiskowa „Akademia Radości”, Salezjańskie Oratorium Młodzieżowe św. Jana Bosko, SALOS-Zasole i Salezjańskie Centrum dla Dorosłych). Z kolei ks. dr Michał Kaleta sdb, proboszcz tutejszej parafii, poruszył zagadnienie „Rozwód kościelny – czy to możliwe?”, przypominając, że w Kościele katolickim nie ma rozwodów, a istnieje jedynie stwierdzenie nieważności zawarcia małżeństwa. Na koniec głos zabrali Maria i Jan Plewowie, mieszkańcy Oświęcimia, członkowie Ruchu „Domowy Kościół”, ukazując małżeństwo jako drogę do świętości.

Po zakończeniu obrad, tuż przed mszą św., nastąpiło wręczenie nagród dzieciom i młodzieży - laureatom konkursu plastycznego „Moja rodzina”, który zorganizowano dla uczczenia jubileuszu jako imprezę towarzyszącą sesji naukowej o rodzinie. Konkurs skierowany był do przedszkolaków oraz uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich, i przebiegał dwuetapowo. Na pierwszym etapie, odbywającym się w danej placówce oświatowo-wychowawczej, w którym miano wyłonić do 10 finalistów, wzięło udział ok. 700 uczniów. Do drugiego etapu, u organizatorów, wpłynęło 169 prac. Spośród finalistów, podzielonych na 6 kategorii wiekowych – przedszkolaki, uczniowie podstawówek (7-8 lat, 9-10 lat, 11-12 lat), gimnazjaliści i uczniowie szkół średnich – jury działającej przy Salezjańskim Centrum dla Dorosłych na Zasolu Akademii Sztuk Przeróżnych wyłoniło zwycięzców. Wręczenia nagród dokonał ks. R. Bieleń wraz z reprezentantami sponsorów tychże nagród – Małgorzatą Margol (Rada i Zarząd Osiedla Zasole), prezydentem Januszem Marszałkiem i Teresą Gabryś (przedstawicielką starosty oświęcimskiego).

O godz. 18.00 rozpoczęła się uroczysta msza św. pod przewodnictwem ks. Inspektora M. Chrzana, który wygłosił okolicznościowe kazanie, w którym podkreślił miejsce małżeństwa i rodziny w Planie Bożym oraz znaczenie duszpasterstwa rodzin dla współczesnego Kościoła i dla duszpasterstwa salezjańskiego. We mszy uczestniczyło miejscowe duchowieństwo oraz dwóch poprzednich proboszczów parafii Miłosierdzia Bożego – ks. Marian Niedziela sdb i ks. Sławomir Zdoliński sdb. Natomiast po mszy św. dla zainteresowanych Ruchem rodzinnym „Domowy Kościół” odbyła się krótka prezentacja tego ruchu zatytułowana „Przyszłość ludzkości idzie przez rodzinę”. W uroczystościach 16 października uczestniczyło ok. 250 osób.

Należy dodać, że patronat honorowy nad uroczystościami objęli: biskup ordynariusz diecezji bielsko-żywieckiej ks. Tadeusz Rakoczy, biskup ordynariusz diecezji sosnowieckiej ks. Adam Śmięgielski sdb (+), inspektor Towarzystwa Salezjańskiego Inspektorii Krakowskiej św. Jacka ks. Marek Chrzan sdb, prezydent Miasta Oświęcim Janusz Marszałek, starosta oświęcimski Józef Kała oraz Rada i Zarząd Osiedla Zasole. Natomiast patronat naukowy sprawowała Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Oświęcimiu na czele z rektorem prof. dr hab. Lucjanem Suchankiem oraz Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, które reprezentował ks. dr R. Bieleń sdb. Z kolei patronat medialny sprawowali: itvro.pl, TV Oświęcim, Radio „eM”, Radio „Anioł Beskidów”, „Dziennik Polski”, „Gość Niedzielny”, „Niedziela”.

Dopełnieniem wymienionej uroczystości była niedziela jubileuszowa 19 października, w ramach której ks. Mieczysław Kaczmarzyk sdb, inspektor salezjanów w latach 1976-1982 (a więc w czasach, kiedy finalizowano powstanie parafii), na dwóch mszach św. wygłosił okolicznościowe kazania ukazujące pracę salezjanów na Zasolu ze szczególnym uwzględnieniem okoliczności powstania tutejszej parafii. W tym samym dniu, na stadionie Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Oświęcimiu, odbył się 3. Turniej piłki nożnej dedykowany Janowi Pawłowi II zatytułowany „Od Karola piłkarza do świętego świata włodarza”. Turniej ten organizowali salezjanie z Zasola, SA-LOS-Zasole, Salezjańskie Centrum dla Dorosłych wraz z Radą i Zarząd Osiedla Zasole (fundator nagród za turniej) oraz MOSiR-em Oświęcim.

Czwartą imprezą okolicznościową towarzyszącą sesji – obok wymienionego powyżej konkursu plastycznego dla dzieci i młodzieży, turnieju w piłkę nożną oraz niedzieli jubileuszowej – była VII wystawa Akademii Sztuk Przeróżnych na Zasolu zatytułowana „ASP na Zasolu dla Jana Pawła II, papieża rodziny”. W wystawie, która trwała od 13 do 28 października 2008 r., wzięło udział 28 twórców zrzeszonych w Akademii. Do wystawy tej dołączono też nagrodzone rysunki dzieci i młodzieży biorących udział w konkursie plastycznym „Moja rodzina”. Ogółem wystawę obejrzało ponad 830 osób.

Ks. Robert Bieleń SDB

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA
TRADYCJA – WSPÓŁCZESNOŚĆ – NOWE WYZWANIA
W PEDAGOGICE CHRZEŚCIJAŃSKIEJ
(Olsztyn, 16-17 października 2008)

W dniach 16-17 października 2008 roku w Olsztynie miała miejsce Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. *Tradycja – Współczesność – Nowe wyzwania w pedagogice chrześcijańskiej*. Gospodarzem Konferencji był Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (UWM) w Olsztynie, a dokładniej Zakład Filozofii i Socjologii Edukacji, należący do Wydziału Nauk Społecznych i Sztuki.

Wielki dar wolności w życiu społecznym, jaki przeżywamy w Polsce od kilkunastu lat, stanowi dla nas ciągle jeszcze wyzwanie. Dotyczy ono także chrześcijańskiej myśli pedagogicznej, która postrzegana jest coraz bardziej w kategoriach pedagogiki jakościowej, to znaczy poszukującej najgłębszych wymiarów człowieka. W te poszukiwania wpisuje się również Uchwała SENATU RP z dnia 22 lutego 2007 r. o *potrzebie budowy atmosfery wychowawczej w Polsce*.

Misją współczesnego Uniwersytetu, który powinien być oczyma świata, zarówno tego powszechnego, jak i tego lokalnego, jest kształcenie młodzieży, prowadzenie badań naukowych, wychowanie. Każdy Uniwersytet powinien być otwarty i wrażliwy na problemy aktualne i nie bać się o nich mówić. W tej integralnej refleksji pedagogicznej na Uniwersytecie jest niepodważalne miejsce dla pedagogiki chrześcijańskiej, która pomaga w sposób coraz bardziej kompleksowy podejmować dialog ze współczesnością.

Cele Konferencji zostały przedstawione przez jej głównego organizatora, ks. prof. dr. hab. Jarosława Michalskiego, kierownika Zakładu Filozofii i Socjologii Edukacji UWM. Zaznaczył on, iż pedagogika chrześcijańska zajmuje się wychowaniem integralnym człowieka, a nie wychowaniem jego religijności, woli, czy sumienia. A zatem, dlaczego warto, a raczej trzeba, w wychowaniu współczesnego człowieka, czerpać z pedagogiki chrześcijańskiej? Źródłem tego pytania jest potrzeba odkrywania sensu życia, które dzisiaj jest jednym z najważniejszych pytań i kierunków poszukiwań. Stajemy przed wyzwaniem, aby stawić czoło rzeczywistości. Siła tradycji, to zbyt mało, aby sprostać tym wyzwaniom.

Inne zagadnienie, stawiane przed Konferencją, to pedagogika chrześcijańska zorientowana praktycznie. Co stanowi sens oraz podstawę pedagogiki chrześcijańskiej? Jaka jest w niej rola Instytucji? Jakie wyzwania stają współcześnie wobec chrześcijańskiego wychowania i pedagogiki chrześcijańskiej? Czy młodzież powinna być wychowywana dzisiaj na obywateli świata, czy na obywateli danego narodu, określonej kultury? Przy próbach odpowiedzi na te wyzwania istotny jest kontekst refleksji nad wychowaniem.

W pierwszej części Konferencji zostało zaprezentowanych sześć referatów. W pierwszym z nich, zatytułowanym: *Specyfika, wyzwania, możliwości i perspektywy pedagogiki chrześcijańskiej w Polsce*, ks. prof. dr. hab. Marian Nowak z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, skoncentrował się na czterech aspektach: geneza i rozwój chrześcijańskiej myśli pedagogicznej w Polsce; współczesna chrześcijańska myśl pedagogiczna w Polsce po 1989 roku; specyfika metodologiczna pedagogiki chrześcijańskiej; ponowne odkrywanie wartości chrześcijańskiej myśli pedagogicznej i aktualność jej cech (uniwersalności, integralności i otwartości). W swoim wystąpieniu prelegent podkreślił także istotną rolę osoby pedagoga chrześcijańskiego, a zwłaszcza jego „tak” dla wiary, jej przyjęcia, które wymaga osobistej i w pełni wolnej odpowiedzi na Boże zawołanie. To zaangażowanie przejawia się trójwymiarowo: Praktyka – Inspiracja – Badania.

W drugim wystąpieniu, zatytułowanym: *Edukacja religijna w szkole neutralnej światopoglądowo: wyzwania i szanse*, ks. prof. dr. hab. Bogusław Milerski z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, wyszedł od stwierdzenia, iż w pedagogice religii podziały konfesyjne w chrześcijaństwie zatraciły już swoją ostrość. Mówiąc o szansach i wyzwaniach edukacji religijnej w szkole, prelegent zwrócił uwagę na niektóre trudności metodologiczne, np. jak nauczać swoistego wtajemniczenia chrześcijańskiego metodami szkolnymi? Inne wyzwanie, to odwoływanie się

w edukacji religijnej do doświadczenia ucznia – jaki charakter doświadczeń może być kreowany w szkole? Zostało również podkreślone znaczenie obiektywizmu i krytycyzmu w edukacji religijnej.

W trzecim referacie zatytułowanym: *Wczoraj i dziś katolickiej myśli pedagogicznej w kontekście współczesnych wyzwań wychowawczych*, prof. dr hab. Alina Rynio z KUL-u przedstawiła podstawowe zasady katolickiej myśli pedagogicznej. Podkreśliła, iż kultura bez chrześcijaństwa nie niesie światu nadziei. Koniecznym staje się zatem powrót do źródeł, w tym do katolickiej myśli pedagogicznej wraz z dobrą znajomością tradycji. W swym wystąpieniu zastanawiała się także nad miejscem pedagogiki katolickiej w świecie nauki.

Kolejnym prelegentem był ks. dr Stanisław Chrobak z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, który przedstawił referat na temat: *Spoleczeństwo nadziei? – wyzwania dla pedagogiki chrześcijańskiej*. W swoim wystąpieniu autor odwołał się do encyklik papieskich (*Sollicitudo rei socialis*, *Spe salvi*) oraz do nauczania K. Wojtyły i J. Tischnera. Zwłaszcza *Spe salvi* stała się inspiracją dla prelegenta w jego studiowaniu nadziei jako jednej z podstawowych wartości ludzkich oraz związków pomiędzy wolnością, prawdą a nadzieją, z uwzględnieniem jej roli w wychowaniu człowieka. Ciekawym zaproszeniem do przemyśleń było zaproponowanie spojrzenia na nadzieję jako człowieka w drodze.

W wystąpieniu ks. dr. hab. Jerzego Bagrowicza z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, zatytułowanym: *Wychowanie człowieka jako osoby w świetle pedagogiki chrześcijańskiej*, znajdowało się całe bogactwo przemyśleń dotyczących tej dziedziny zajmującej się wychowaniem człowieka jako osoby. Celem takiego wychowania jest kształtowanie dojrzałej osobowości wychowanka i jego aktywnej obecności w społeczeństwie. Istotną rolę odgrywa w tym procesie formacji osoba wychowawcy. Autor wystąpienia odwołał się tutaj do *Wyznań* św. Augustyna, *paidei* greckiej, która w pewnym momencie została „ochrzczona” (bo zawierała wiele wartości) i stała się „*paideią* Chrystusa”, oraz dokumentów Kościoła. Podkreślił ponadto ważność dwóch elementów wychowania personalistycznego: wychowania człowieka do szacunku dla ludzkiej godności i formację sumienia (w sumieniu tkwi *arcanum* wszelkiego wychowania człowieka). Ksiądz Profesor swoje wystąpienie zakończył wezwaniem do wychowywania człowieka otwartego na innego człowieka (w różnym tego słowa znaczeniu).

Ostatnim prelegentem sesji przedpołudniowej był ks. prof. dr Zbigniew Formella z Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie. Jego wystąpienie, zatytułowane: *Wychowanie integralne w skautingu: Aktualność propozycji*, było pewnym wstępem do prac w grupach popołudniowych, czyli swoistą próbą łączenia teorii wychowania z praktyką pedagogiczną. Ukazał on, w pierwszej części referatu, podstawowe twierdzenia pedagogiki chrześcijańskiej dotyczące integralnego wychowania człowieka. W drugiej zaś części przeanalizował tę propozycję wychowania zawartą w skautowym systemie wychowawczym. Prelegent, odwołując się do tekstów źródłowych założyciela skautingu, Roberta Baden-Powella, ukazał integralność tej swoistej metody wychowawczej i jej aktualność w naszych czasach, mimo upływu ponad stu lat od powstania Ruchu skautowego.

W drugiej części pierwszego dnia obrad Konferencji uczestnicy pracowali w dwóch sekcjach tematycznych. W sekcji pierwszej, zatytułowanej: *Konteksty pedagogiki chrześcijańskiej wobec teorii, ideologii i polityki*, jej uczestnicy wysłuchali następujących referatów: *Osoby duchowne zasłużone dla polskiej surdopedagogiki w przekroju historycznym* (prof. dr hab. Bogdan Szczepankowski z UKSW w Warszawie); *Podmiot aktywny w wychowaniu religijnym Kościoła katolickiego w Polsce w XVII-XIX w.* (ks. prof. dr hab. Mieczysław Rusiecki z WSU w Kielcach); *Chrześcijańska myśl wychowawcza wobec idei i wzorów Nowego Wychowania* (dr Teresa Jaroszuk z UWM); *Chrześcijańska koncepcja człowieka jako osoby – świadomego i wolnego podmiotu w poglądach Karola Wojtyły* (dr Agnieszka Łagoda z AP w Słupsku); *Obiektywizm wychowawczy warunkiem wychowania do miłości – refleksje w oparciu o poglądy Karola Wojtyły* (dr Ewa Łapacz z UŁ); *Wezwanie młodych do życia w prawdzie i miłości w personalistycznej perspektywie Jana Pawła II* (dr Aldona Zakrzewska z UWM); *O roli kobiety w Kościele raz jeszcze. Pedagogiczne aspekty „nowego feminizmu” Jana Pawła II* (dr Monika Grochalska z UWM); *Aksjologiczny wymiar pracy*

ludzkiej – inspiracja myślą Jana Pawła II (dr Krzysztof Gąsecki z UWM); *Wielopodmiotowość edukacji chrześcijańskiej w myśli Stefana Kunowskiego* (dr Joanna Karczewska z UH-PJK w Kielcach); *Kościół semper reformanda: implikacje dla wychowania religijnego* (mgr Joanna Dąbrowska-Patalon z GWSH w Gdańsku); *Antyredukcyjność i integrujące podejście do rozwoju osoby w czteroczynnikowej teorii wychowania Stefana Kunowskiego* (mgr Paweł Piotrowski z UWM).

W sekcji drugiej zatytułowanej: *Dylematy racjonalności w pedagogice chrześcijańskiej praktycznie zorientowanej – między doświadczeniem a wyobrażeniem*, przedstawione zostały następujące referaty: *Kiedy pedagogika jest chrześcijańska? Uwagi metodologiczne* (dr Agnieszka Salamucha z KUL); *Religia a pedagogika ogólna w Polsce. Dzieje sekularyzacji czy zapomnienia?* (ks. dr Dariusz Stepkowski z UKSW); *Religijność młodzieży a jej nastawienie do siebie i świata* (dr Ewa Wysocka z UŚ); *Potrzeba wspólnoty u młodzieży* (dr Małgorzata Słowik z AP w Słupsku); *Wykorzystanie technologii informacyjnej w nauczaniu religii w szkołach ponadgimnazjalnych* (mgr inż. Hanryk Prus z UWM); *Święci Patroni – wzór osobowy czy tradycja?* (dr Anna Petkowicz z KUL); *Wychowanie i kształcenie dziewcząt w klasztorach pensjach żeńskich w XVII i XVIII wieku* (dr Anna Szylar z PWSZ w Tarnobrzegu); *Perspektywy rozwoju ruchów katolickich w aspekcie działalności społecznej* (ks. dr Mariusz Śniadkowski z Politechniki Lubelskiej); *Ruch New Age jako wyzwanie dla pedagogiki chrześcijańskiej* (mgr Monika Mancewicz z UWM).

Na zakończenie pierwszego dnia Konferencji odbyło się sympatyczne spotkanie przy kolacji w ośrodku uniwersyteckim. Te wieczorne rozmowy pozwoliły na kontynuację rozważań naukowych, ale także na bliższe poznanie się uczestników pochodzących z różnych środowisk akademickich.

W drugim dniu Konferencji odbyły się spotkania w dwóch sekcjach tematycznych, które miały te same tematy wiodące, co w pierwszym dniu obrad. Uczestnicy sekcji wysłuchali kilkunastu wystąpień przedstawicieli następujących środowisk akademickich: WSAiZ Zamość, KUL, Fundacja Rozwoju Edukacji Warszawa, UJ, UWM, UKSW, WSF-P „Ignatianum”, AP Słupsk. W obu grupach odbyła się także interesująca dyskusja.

Na zakończenie Konferencji, podczas obrad plenarnych, referat wygłosił ks. prof. dr hab. Jarosław Michalski na temat: *Religia jako „doświadczenie przeżyte” – wyzwaniem dla współczesnej edukacji chrześcijańskiej*. W swoim wystąpieniu prelegent wyszedł od pytania – czym jest pedagogika religii?, zastanawiając się nad jej statusem naukowym i przedmiotem badań. Kolejnym stwierdzeniem było to, iż pedagogika chrześcijańska znajduje się w nurcie nauk humanistycznych. Pozostaje natomiast kwestią otwartą poszukiwanie na temat określenia podmiotu, którym miałby być człowiek religijny, czy też człowiek otwarty i ukierunkowany na transcendencję. W drugiej części swego wystąpienia prelegent przedstawił przemyślenia na temat religii jako „doświadczenia przeżytego”, odwołując się w tym miejscu do Jacquesa Colleta.

Na zakończenie dwudniowych obrad dokonano podsumowania prac. Główny jej organizator, ks. J. Michalski, podkreślił, iż cel spotkania zawierający się w pytaniu – jaka jest wartość pedagogiki chrześcijańskiej dzisiaj? – został ubogacony osiągnięciami na trzech płaszczyznach. Po pierwsze, poruszona została problematyka wieloaspektowa. Po drugie, zajęto się rozległą gamą problemów w kontekście religijnym, społecznym i kulturowym. Po trzecie, na Konferencji wystąpiło wielu pedagogów młodych i zaangażowanych. Ks. J. Bagrowicz, w swoim podsumowaniu, zwrócił natomiast uwagę na dwa wyraźnie obecne aspekty. Pierwszy to ten, iż wychowanie jest widziane z perspektywy środowiska chrześcijańskiego. Drugi aspekt to fakt, iż zauważa się namysł nad niektórymi koncepcjami, metodami wychowania, pochodzącymi z inspiracji chrześcijańskich, wśród młodych, zaangażowanych na coraz wyższym poziomie, reprezentantów środowisk uniwersyteckich.

Organizatorzy Konferencji zapewnili, iż w najbliższym czasie, ukaza się w formie książkowej materiały zawierające wszystkie wystąpienia z tego ciekawego i inspirującego wydarzenia.

Ks. Zbigniew Formella, SDB
UPS, Roma

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
„SYSTEM WYCHOWAWCZY ŚW. JANA BOSKO W SŁUŻBIE PRAW CZŁOWIEKA”
(Warszawa, 23 października 2008)

Główną okazją do przeprowadzania konferencji było opublikowanie jubileuszowego 25. tomu „Seminare”, czasopisma ukazującego się od 1975 roku pod auspicjami Towarzystwa Salezjańskiego. Organizatorami spotkania było Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego (TNFS), które powstało w 2007 roku i od tego czasu sprawuje opiekę nad „Seminare”, oraz Wydział Nauk Pedagogicznych (WNP) Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW) w Warszawie. Honorowy patronat nad konferencją objęli: przełożony generalny Towarzystwa Salezjańskiego ks. Pasquál Chávez Villanueva, metropolita warszawski ks. abp Kazimierz Nycz, marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Bronisław Komorowski i rektor UKSW ks. prof. dr hab. Ryszard Rumianek.

Otwarcia konferencji dokonał prezes TNFS, a zarazem prorektor UKSW ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski SDB. W imieniu WNP zgromadzonych powitała prof. UKSW dr hab. Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz, dziekan wydziału. Po oficjalnych wystąpieniach głos zabrał pierwszy prelegent – redaktor naczelny „Seminare” – ks. prof. UKSW dr hab. Henryk Stawniak SDB. Temat jego wystąpienia brzmiał „Seminare” – *wczoraj, dziś i jutro*. Referent opisał najważniejsze momenty z historii czasopisma i wytyczył kierunki jego dalszego rozwoju w zmienionej formule organu prasowego TNFS. Mówiąc o początkach, ks. prof. Stawniak zwrócił uwagę na trudne warunki, w jakich zrodziła się wśród salezjanów naukowców myśl wydawania własnego czasopisma – brak wolności słowa i prasy w PRL. Mimo to, wzrost liczby salezjanów zatrudnionych w polskich uczelniach akademickich (Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Lublinie, Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie i Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie) oraz ich zaangażowanie naukowe doprowadziły do decyzji o powołaniu do życia periodyku, który stanowi forum wymiany myśli i platformę dialogu w ramach Salezjańskich Inspektorii Polskich (nazwa dotychczasowego wydawcy „Seminare”), a od pewnego czasu również poza tym kręgiem.

Odnosnie do przeszłości „Seminare” da się wyróżnić dwa okresy: po pierwsze, lata 1975-1988, kiedy to zespół redagujący tworzyli przede wszystkim salezjanie pracujący na KUL, i po drugie, lata 1994-2001, w których inicjatywa redakcyjna przeszła w ręce naukowców z Towarzystwa Salezjańskiego skupionych wokół ATK. Od 1989 do 1993 roku z różnych powodów pismo się nie ukazywało.

Wśród wielu innowacji, jakie wprowadzono po 2001 roku, należy wymienić m.in.: (1) utworzenie stałego zespołu recenzenckiego, (2) zmianę podtytułu z „Poszukiwania naukowo-pastoralne” na „Poszukiwania naukowe”, (3) nową szatę graficzną strony tytułowej i (4) dwa nowe działy: „Sprawozdania” i „Recenzje”. Zdaniem prelegenta wprowadzone udoskonalenia przyniosły czasopismu wzrost prestiżu naukowego.

Od ostatniego, 25. tomu, „Seminare” jest redagowane przez stały zespół, w którego skład wchodzi 23 naukowców salezjanów z różnych ośrodków akademickich całej Polski. W przyszłości planuje się wprowadzenie jeszcze jednego działu, a mianowicie „Pro memoria”, w którym prezentowane będą sylwetki wybitnych ludzi nauki związanych z TNFS. Poza tym należy się spodziewać, że współpraca nawiązana z włoskimi periodykami salezjańskimi („Orientamenti pedagogici” i „Salesianum”) wzbogaci grono publikujących o autorów z zagranicy i otworzy dostęp do środowiska międzynarodowego. Kończąc, redaktor naczelny „Seminare” wskazał na potrzebę profesjonalizacji pracy redakcji.

Jako drugi prelegent wystąpił były minister edukacji i szkolnictwa wyższego prof. dr hab. Michał Seweryński, który podjął temat *Tożsamość chrześcijańska we współczesnej Europie*. Tłem jego wywodów było zjawisko pluralizmu, które z łatwością można dostrzec we wszystkich dziedzinach życia. Według prof. Seweryńskiego, Kościół katolicki zajmuje w tej sprawie od dawna jasne stanowisko, a mianowicie afirmuje pluralizm tak w wymiarze społecznym, politycznym, gospodarczym,

jak i religijnym. Potwierdzeniem tego są liczne dokumenty kościelne. Za najważniejszy z nich prelegent uznał ogłoszoną przez Jana Pawła II w 1991 roku encyklikę *Centesimus annus*.

Mimo to, nauczanie Kościoła katolickiego spotyka się niejednokrotnie z zarzutem niedostosowania do wymogów współczesności. Prof. Seweryński wskazał pięć źródeł oskarżeń tego typu, a mianowicie: (1) działania środowisk antykościelnych, (2) ideologię kulturowego liberalizmu, (3) wpływ mass mediów, (4) oskarżenia wysuwane przez inne wyznania i religie i wreszcie (5) naciski ze strony środowisk (negatywne) laickich. Zastanawiając się nad sposobem odpowiedzi na te działania, prelegent wyróżnił trzy typy reakcji: (1) osobiste świadectwo wiary, (2) budowanie kultury chrześcijańskiej przestrzeni publicznej i (3) współdziałanie w ramach stowarzyszeń i organizacji katolickich.

Po krótkiej przerwie referat wygłosił ks. prof. KUL dr hab. Jerzy Gocko SDB. Tematem jego wystąpienia były *Prawa człowieka z perspektywy katolickiej nauki społecznej*. Na początku referent zrekonstruował historyczny przebieg rywalizacji między nowożytną ideologią racjonalizmu a Kościołem katolickim. Nie tusząc trudności, a nawet konfliktów, które pojawiły się w minionych dwustu latach na linii katolicka nauka społeczna – ruch praw człowieka, ks. prof. Gocko przeszedł do problemów interpretacyjnych związanych z wykładnią praw człowieka. Jego zdaniem, w czasach współczesnych, jak nigdy dotąd, konieczny jest powrót do koncepcji antropologii, w której kluczowa rola przysługuje rozumieniu człowieka jako osoby. Tym samym wciąż aktualna pozostaje główna przesłanka nauczania społecznego Kościoła, w którym człowiek jest podstawową zasadą (łac. *principium*) kreowania sprawiedliwego porządku społecznego i politycznego.

Podobnej problematyce poświęcony był referat ks. prof. dr. hab. Henryka Skorowskiego SDB. Nosił on tytuł *Prawa człowieka w społeczeństwie globalnym w perspektywie rozwoju ludzkiego*. Punktem wyjścia rozważań prelegenta był termin „rozwój”, który z jednej strony cieszy się współcześnie ogromną popularnością, z drugiej zaś bywa różnie, a nierzadko również fałszywie, interpretowany. Zdaniem ks. prof. Skorowskiego, aby zasadnie mówić o rozwoju w kontekście praw człowieka, należy dokonać jasnego rozróżnienia między prawami stanowionymi a prawem natury. Tylko w ten sposób możliwe jest oddzielenie niezbywalnych uprawnień osoby ludzkiej z racji bycia stworzeniem Bożym od podlegających zmianie sformułowań stanowionego przez ludzi prawa pozytywnego.

Kolejne wystąpienie było poświęcone tematowi *Dziecko i jego prawa w historii wychowania*. Przedstawił go prof. UKSW dr hab. Jan Piskurewicz. W historycznym kalejdoskopie – rozpoczynając od starożytności, a kończąc na osiemnastowiecznym ruchu praw dziecka – referent nakreślił rys dziejów dzieciństwa i pedagogicznej troski o dziecko. Wychodząc od tego przekrojowego obrazu, wskazał na to, że we współczesnym stosowaniu terminu „prawa człowieka” do pedagogiki jego protektorzy kierują się różnymi przesłankami. Czasami występują oni z postulatem otoczenia opieką prawną dzieci i instytucji rodziny, czasami powoduje nimi pragnienie walki z przestępczością nieletnich. Analiza dziejów wychowania przekonuje natomiast, że konieczne jest uwyrażnienie argumentacji *stricte* pedagogicznej, w której legitymizacja praw dziecka bazuje na własnej podstawie.

Ostatnim referentem w sesji przedpołudniowej był prof. dr hab. Alois Baumgartner, emerytowany kierownik Katedry Katolickiej Nauki Społecznej na Uniwersytecie Ludwiga Maksymiliana w Monachium (Niemcy). Przedstawił on temat *Współzależność między prawami człowieka a wartościami społeczno-etycznymi*. Niemiecki profesor osnową swoich rozważań uczynił słynną definicję sprawiedliwości Tomasza z Akwinu, według którego jest ona *habitus secundum quem aliquis constanti et perpetua voluntate ius suum unicuique tribuit*. W świetle tego określenia, sprawiedliwość polega na oddaniu każdemu tego, co mu się słusznie należy, i jest w ścisły sposób związana z obowiązkiem (*debitum*) wobec drugiego (bliźniego). Na gruncie prawa państwowego z idei sprawiedliwości wynika potrzeba pielęgnowania solidarnych stosunków międzyludzkich. Ich niekwestionowanym podmiotem, jak to zauważył poprzednio ks. prof. Gocko, jest człowiek jako osoba. Wymownym dowodem fundamentalnej roli sprawiedliwości w budowaniu wspólnoty jest według prof. Baumgartnera zdanie zaczerpnięte z soborowej konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes*, które

brzmi w łacińskim oryginale następująco: *Principium, subiectum et finis omnium socialium institutum est et esse debet persona humana*. W komentarzu referent podkreślił, jak wielkie znaczenie ma potrzeba poszukiwania dróg urzeczywistnienia teoretycznej zasady prymatu osoby w budowaniu porządku społecznego zgodnego z jednej strony z wymaganiami Ewangelii, a z drugiej respektującego wielopłaszczyznowy pluralizm współczesnego świata.

Po krótkiej przerwie pierwszym referentem był ks. prof. Francesco Casella SDB z Salezjańskiego Uniwersytetu Papieskiego w Rzymie. Jako jedyny mówił na temat w bezpośredni sposób związany z tytułem konferencji, a mianowicie *Wychowywać ku poszanowaniu praw człowieka w wierności systemowi edukacyjnemu św. Jana Bosko*. Mimo że ks. prof. Casella na co dzień zajmuje się historią wychowania, jego wystąpienie było poświęcone wyzwaniom, jakie pojawiają się współcześnie przed wychowaniem w duchu Księdza Bosko. Czerpiąc inspiracje z pism przełożonego generalnego ks. Pasquala Cháveza Villanueva, referent podkreślił to, że system wychowawczy turyńskiego świętego w odniesieniu do wychowania młodego pokolenia w zakresie rozumienia i poszanowania praw człowieka pozostaje wciąż aktualny.

Ostatni referat przedstawił prof. dr hab. Bogusław Śliwerski z Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu. Prelegent zajął się tematem *Prawa człowieka i prawa ucznia w polskim systemie oświaty*. W sugestywny sposób, posługując się bogato ilustrowaną prezentacją multimedialną, naskwicował obraz świadomości podmiotów zaangażowanych w polski system edukacji (uczniowie, nauczyciele, rodzice, instytucje nadzoru pedagogicznego) w odniesieniu do znajomości praw ucznia i ich przestrzegania. Wnioski wynikające z tej rekonstrukcji niestety nie napawają optymizmem, gdyż jak podkreślił prof. Śliwerski, stan wiedzy w tym zakresie pozostawia w Polsce wiele do życzenia. Jego zdaniem wynika to z zahamowania procesu uspołecznienia edukacji, który rozpoczął się wprawdzie po 1989 roku, jednak nie został doprowadzony do końca.

Po referatach odbył się panel dyskusyjny, którym kierował ks. prof. UKSW dr hab. Janusz Surożykiewicz. Wystąpienia w jego trakcie koncentrowały się wokół trudności związanych z wychowaniem (w tym także religijnym) w warunkach szeroko rozumianego pluralizmu i fragmentaryzacji życia. Na zakończenie głos zabrał ks. prof. Gocko, wiceprezes TNFS, który podziękował tak referentom, jak i uczestnikom za przybycie i oficjalnie zamknął konferencję.

Ks. Dariusz Stępkowski SDB
UKSW Warszawa

OBÓZ BIBLIJNO-ARCHEOLOGICZNY W ZIEMI ŚWIĘTEJ (5-15 września 2008)

Od czasu Wielkiego Jubileuszu roku 2000 wzrasta zainteresowanie poznaniem krajów biblijnych, stąd też coraz więcej osób decyduje się na podjęcie pielgrzymiego trudu i udaje się do Ziemi Chrystusa. Każdy, kto tam przybywa, oprócz doznań duchowych, których doświadcza podczas nawiedzania miejsc świętych, zachęcony jest do poznania Historii Zbawienia przez pryzmat ciągłych odniesień do geografii oraz topografii tychże miejsc, jak również odkryć archeologicznych, których w nich dokonano na przestrzeni wieków.

Taka idea towarzyszyła również organizatorowi, a zarazem prowadzącemu Obóz biblijno-archeologiczny, ks. dr. Dariuszowi Sztukowi. Wspomniany obóz odbywał się w dniach od 5 do 15 września 2008 roku, a udział w nim wzięło 16 studentów Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Szkoły Głównej Handlowej oraz Uniwersytetu Gdańskiego.

W programie pobytu w Ziemi Świętej były przewidziane wizyty: 1) w sanktuariach chrześcijańskich, z odniesieniem się do ich historii oraz badań potwierdzających korelacje z zapisem ksiąg Nowego Testamentu; 2) w parkach archeologicznych związanych z historią biblijną oraz kulturą starożytnego Bliskiego Wschodu; 3) w miejscach kultu judaizmu oraz islamu. Wizyty, o których tu

mowa, były z kolei powiązane z wykładami prowadzonymi również przez archeologów, którzy od lat związani są ze Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie.

Miejscem, któremu poświęcono najwięcej czasu podczas trwania obozu biblijno-archeologicznego, była Jerozolima. Widok jej murów urzekł uczestników już o świcie, gdy dotarli do bram Starego Miasta. Tutaj też powracali oni każdego wieczoru do Starego Domu Polskiego, który stał się bazą całego przedsięwzięcia. Ważnym, w kontekście poznania Świętego Miasta, było ciągle odnoszenie się do jego topografii i usytuowania, stąd też już pierwszego dnia studenci zostali zapoznani z przebiegiem Doliny Tyropeonu (*Al Wad*), która, przecinając Stare Miasto od południa ku północy, wyznacza granice pomiędzy dzielnicami chrześcijańską i muzułmańską oraz pomiędzy muzułmańską i żydowską. Z perspektywy tarasu Domu Polskiego można też było odnieść do tej doliny położenie wzgórz, na których usytuowane jest jerozolimskie Stare Miasto. Obrazu topografii Jerozolimy dopełniła wizyta w Sanktuarium Ubiczowania (*Flagellatio*), przy którym znajduje się mała makieta przedstawiająca poszczególne fazy rozwoju miasta ze szczególnym uwzględnieniem czasów Chrystusa. Podczas pierwszego dnia pobytu uczestnicy obozu zostali zapoznani z historią miejsc i sanktuariów związanych z Męką Chrystusa: *Lithostrotos*, *Ecce Homo*, *Via Dolorosa* oraz Bazyliki *Anastasis*, która w swoim wnętrzu kryje Kalwarię oraz pusty Grób Chrystusa.

Następne trzy dni pobytu w Jerozolimie zostały poświęcone na wizyty w miejscach rozlokowanych poza murami miasta: na Górze Oliwnej (miejsce Wniebowstąpienia, *Pater Noster*, *Dominus Flevit*, *Getsemani*, Wniebowzięcie), jak również na Syjonie (Wieczernik, Grób Dawida, *Dormitio*, *in Gallicantu*). Podczas dni spędzonych w Świętym Mieście uczestnicy obozu mogli zatrzymać się w każdej z czterech dzisiejszych dzielnic, które ukryte są w murach z epoki władania osmańskiego. Na szczególnie wyróżnienie w tym sprawozdaniu zasługuje wizyta pod Ścianą Płaczu, która jest pozostałością zachodniego muru świątyni wzniesionej przez króla Heroda Wielkiego. Zaraz potem należy umieścić zapoznanie się z pozostałościami archeologicznymi znajdującymi się w dzielnicy żydowskiej Starego Miasta: *Cardo Maximus* oraz fragmentami murów z X i z II wieku p.n.e.

Oddalając się od Jerozolimy, nasza wyprawa dotarła do Bet Sahour oraz do Betlejem. Tutaj jej uczestnicy mogli powtórnie wsłuchać się w słowa prorocत्व Starego Testamentu, które wieściły przyjście Mesjasza i odnieść te prorocтва do opisów Ewangelii „dzisiaj, w mieście Dawida narodził się wam Zbawiciel” (Łk 2,11) oraz do miejsca, gdzie „Słowo stało się ciałem” (J 1,14). Po nawiedzeniu Bazyliki Narodzenia i zapoznaniu się z jej historią, cała grupa przemieściła się do Ain Karrem, gdzie znajdują się dwa sanktuaria: kościół Nawiedzenia św. Elżbiety i kościół Narodzenia św. Jana Chrzciciela.

Bardzo impresjonujący okazał się wyjazd na Pustynię Judzką. Doświadczenie pustyni, to doświadczenie obcowania z Bogiem, który przemawia do człowieka, do swojego ludu, stąd też istotne było odwołanie się w tym miejscu do historii biblijnej opowiadającej o błądzeniu Ludu Pierwszego Przymierza po pustyni, a także do doświadczenia Chrystusa. Sposobnością do tego była wizyta w mieście Jerycho (*Tel es Sultan*, Góra Kuszenia, *Wadi Qelt*) oraz zatrzymanie się w okolicach Morza Martwego i odniesienie do odkryć dokonanych w Qumran. Temat Qumran oraz historia tekstu Pisma świętego były też przedmiotem wykładu, którego uczestnicy obozu wysłuchali w *Israel Museum* w Jerozolimie, podczas wizyty w Sanktuarium Księgi.

W czas pobytu w Ziemi Świętej były też wpisane wyprawy do Galilei. Pierwsza z nich miała za cel dłuższe zatrzymanie się nad Jeziorem Galilejskim i dokładne zapoznanie się z historią miejsc opisanych na kartach Ewangelii. Bardzo pomocny w tym był wykład *in loco* przeprowadzony w Kafarnaum przez franciszkańskiego archeologa o. prof. Stefano De Luca, który w czasie trwania naszej wyprawy kierował pracami wykopaliskowymi na terenie Magdali. Jako wyjątek i wyróżnienie potraktować należy możliwość wejścia na teren starożytnego Kafarnaum. Z tej perspektywy uczestnicy wyprawy wysłuchali wykładu na temat historii Kafarnaum oraz prac archeologicznych przeprowadzanych na terenie Miasta Jezusa od roku 1883, ze szczególnym uwzględnieniem kampanii wykopaliskowych kierowanych przez o. Virgilio Corbo oraz o. Stanislawo Loffredę w latach 1968-1986 i później. W wykładzie tym prof. De Luca zwrócił uwagę na imponującą synagogę

z V wieku oraz odniósł się do historii Domu św. Piotra, opisując przy tym poszczególne fazy rozwoju *insula sacra*. W program wizyt nad Jeziorem Tyberiadzkim były wpisane również Sanktuarium Rozmnożenia Chleba z pozostałościami bazyliki z epoki bizantyńskiej, Góra Błogosławieństw oraz Sanktuarium Przemienienia na Górze Tabor, gdzie studenci zostali zapoznani z historią miejsca.

Drugi dzień pobytu w Galilei rozpoczął się od wizyty w Nazarecie, w miejscu gdzie zabrzmiały słowa pozdrowienia anielskiego, skierowanego do Maryi (Łk 1,26-38). Okazała Bazylika wzniesiona w tym miejscu w XX wieku kryje w swoim wnętrzu Tajemnicę wieszczoną przez napis *hic Verbum caro factum est*, jak i *testimonium* wydarzenia zbawczego: Grotę Zwiastowania. Przy niej uczestnicy wyprawy mogli uczestniczyć we Mszy św. i zostali zapoznani z historią prac wykopaliskowych przeprowadzonych w miejscach przylegających do obecnej bazyliki, a stanowiących przed wiekami osadę Nazaret. Zwrócono w tym miejscu uwagę na kapitele kolumn ze świątyni z czasów krzyżowców oraz na graffiti z napisem *Chaire Maria*. Tego samego dnia uczestnicy obozu udali się jeszcze do Kany Galilejskiej oraz na Górę Karmel. Zostali też zapoznani z historią oraz postępem prac wykopaliskowych przeprowadzanych w Cezarei Nadmorskiej. Szczególnie imponował tutaj widok zrekonstruowanego teatru dawnej stolicy rzymskiej Prowincji Palestyny oraz replika tablicy, na której wyrtyło imię prokuratora rzymskiego Poncjusza Piłata.

Trzecia wyprawa do Galilei miała za cel dotarcie do źródeł rzeki Jordan, stąd też jej droga prowadziła poprzez wzgórze Golan, na których punktami odniesienia były: Gamla, Tel Dan, Hatzor oraz Banias – wspomniane na kartach Ewangelii jako Cezarea Filipowa (Mk 8,27-30). Tego samego dnia uczestnicy obozu zostali też zapoznani z historią miasta Bet Szean i zwiedzili imponujący park archeologiczny, na terenie którego wyeksponowane zostały pozostałości starożytnego miasta. Na koniec, w Bet Alfa, studenci wysłuchali prezentacji dotyczącej historii starożytnej synagogi z VI wieku n.e. oraz zostali zapoznani z symboliką mozaiki zdobiącej posadzkę tego żydowskiego miejsca kultu.

Uzupełnieniem wizyt archeologicznych, a w szczególności tej uskutecznionej w Kafarnaum, był wykład o. prof. Stanislao Loffredy, który zaprosił uczestników obozu do swojej pracowni w Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie. Profesor Loffreda od roku 1968 prowadził prace wykopaliskowe w Kafarnaum, w Kanie Galilejskiej oraz w Jordanii. Owocem jego poszukiwań są liczne publikacje ilustrujące i opisujące znaleziska wydobyte na światło dzienne podczas kampanii wykopaliskowych, ze szczególnym uwzględnieniem lamp oliwnych. Archeolog zapoznał studentów z metodologią katalogowania znalezisk oraz przedstawił swoje najnowsze publikacje poświęcone typologii lamp oliwnych okresu bizantyńskiego. Pod jego przewodnictwem odbyła się również wizyta w Muzeum Archeologicznym Studium Biblicum Franciscanum.

Obóz biblijno-archeologiczny w Ziemi Świętej okazał się interesującym doświadczeniem wprowadzającym studentów w bogactwo świata Biblii i – w przypadku studentów teologii – uzupełniającym ich wiedzę o bogactwo odniesień do „geografii Zbawienia”. Pozostaje żywić nadzieję, że będzie to owocowało zarówno w życiu duchowym, jak i pracy naukowej oraz pastoralno-katechetycznej.

ks. Dariusz Sztuk SDB
UKSW, Warszawa